

Archeologisch onderzoek Geluidswal Spier

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1081

Archeologisch onderzoek Geluidswal Spier

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1081

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Midden-Drenthe

Grontmij Nederland B.V.
Assen, 21 januari 2013

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek Geluidswal Spier
Subtitel : Bureauonderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1081
Projectnummer : 307952
Referentienummer : 307952
Revisie : 1
Datum : 21 januari 2013

Auteur(s) : mevr. drs. L. Soetens
E-mail adres : laura.soetens@grontmij.nl
Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman
Paraaf gecontroleerd : b.a. (M)
Goedgekeurd door : dhr. drs. R.F.M. Onck
Paraaf goedgekeurd : b.a. (R)
Contact : Grontmij Nederland B.V.
Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 21 juni 2011
concept : 14 juli 2011
definitief : 21 januari 2013

Opdrachtgever : Gemeente Midden-Drenthe

Uitvoerder : Grontmij Nederland B.V.
L. Soetens

**Beheer documentatie
en/of vondsten** Grontmij Nederland B.V., Assen

Bevoegde overheid : Gemeente Midden-Drenthe

Contactpersoon

Locatie : gemeente : Midden-Drenthe
plaats : Spier
toponiem : Geluidswal A28

RD-coördinaten : N x: 227892 / y: 537685

O x: 227837 / y: 536948

Z x: 227703 / y: 536885

W x: 227495 / y: 536973

kaartblad 17A Dwingeloo

afm. plangebied : 7,7 ha

AMK : monumentnr. : -

Archis2 : CIS-code : 47443

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Algemeen.....	5
1.2	Aanleiding en doel	5
1.3	Werkwijze.....	5
2	Landschap.....	6
2.1	Geologie.....	6
2.2	Geomorfologie	6
2.3	Bodem.....	6
3	Archeologie en Cultuurhistorie.....	7
3.1	Historische, huidige en toekomstige situatie.....	7
3.2	Bewoningsgeschiedenis	7
3.3	AMK	8
3.4	Archis2	8
3.5	IKAW	8
3.6	Bouw- en cultuurhistorie	8
4	Archeologische verwachting	9
4.1	Algemeen.....	9
4.2	Archeologische verwachting	9
4.3	Specificatie archeologische verwachting per periode.....	9
5	Evaluatie	10
5.1	Conclusies en samenvatting	10
5.2	Advies	10

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische basiskaart

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Midden-Drenthe heeft Grontmij Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de aanleg van een geluidswal langs de A28 te Spier. Het onderzoek heeft bestaan uit een bureaustudie en de rapportage hierover. Het onderzoek is uitgevoerd conform de provinciale richtlijnen.

De totale oppervlakte van het te onderzoeken terrein bedraagt 7,7 hectare. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in Bijlage 1. Het maaiveld ter plaatse van het plangebied ligt gemiddeld op circa 14 m NAP.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.2) uitgevoerd. Grontmij beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

1.2 Aanleiding en doel

Onderhavig onderzoek is uitgevoerd in het kader van de wijziging van het bestemmingsplan. De opdrachtgever is van plan in het plangebied een geluidswal op te werpen en woningen te bouwen. De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande realisatie zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht.

Er is een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij een specifiek verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van de resultaten van het onderzoek zal een nader advies worden gegeven met betrekking tot de noodzaak van eventueel archeologisch vervolgonderzoek en, indien dit het geval is, uit welke stappen dit zou moeten bestaan. Dit advies dient te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid.

1.3 Werkwijze

Het doel van het bureauonderzoek is om de bekende en potentiële archeologische waarden van het plangebied in kaart te brengen. Hierbij is gebruik gemaakt van bodemkaarten en van geologische, topografische en historische kaarten, het Archeologisch Informatiesysteem (Archis2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en overige relevante literatuur. Aan de hand van deze gegevens is een specifieke archeologische verwachting opgesteld.

2 Landschap

2.1 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het Pleistoceen (zie Tabel 2.1).

Tabel 2.1 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden	
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden
		Subboreaal	5.000 - 3.000
		Atlanticum	8.000 - 5.000
		Boreaal	9.000 - 8.000
		Preboreaal	10.000 - 9.000
	Pleistoceen	Laat	130.000 - 10.000
		<i>Weichselien (ijstijd)</i>	120.000 - 10.000
		<i>Eemien</i>	130.000 - 120.000
		Midden	800.000 - 130.000
		<i>Saalien (ijstijd)</i>	200.000 - 130.000
		<i>Elsterien (ijstijd)</i>	400.000 - 315.000
		Vroeg	2.400.000 - 800.000

De basis van de afzettingen in het plangebied is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, het Saalien, toen het noordelijke deel van Nederland bedekt was met landijs. Door de druk van het landijs werd er in de bodem een grondmorene afgezet, bestaande uit lemig zand met grind en keien. Dit wordt ook wel keileem genoemd en wordt gerekend tot het Laagpakket van Gieten binnen de Formatie van Drenthe.

Gedurende de laatste ijstijd, het Weichselien, heerste er in Nederland een toendraklimaat. Er was weinig tot geen begroeiing waardoor de wind het zand kon verplaatsen. Het opgestoven materiaal werd op een andere locatie weer afgezet. Deze afzettingen worden aangeduid als dekzand en worden gerekend tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Bortel. Tijdens het Holoceen werd het klimaat warmer en natter en kon er veengroei plaatsvinden, met name in de lager gelegen delen in het landschap, waar het water niet weg kon vloeien.

2.2 Geomorfologie

De Geomorfologische kaart¹ geeft de mate van reliëf en de vormen die in het landschap te onderscheiden zijn aan. Het plangebied ligt in een gebied met grondmorenewelvingen al dan niet bedekt met dekzand (eenheid 3L2a), het zuidelijke deel ligt op een dekzandrug als dan niet bedekt met oud-bouwlanddek (eenheid 3K14). Het betreffen beide hoger gelegen gebieden die in het verleden een goede nederzittingsplaats zijn geweest.

2.3 Bodem

De bodems in het plangebied worden op de Bodemkaart² getypeerd als veldpodzolgronden met keileem in de ondergrond beginnend tussen 0,4 en 1,2 m beneden maaiveld (eenheid Hn21x en Hn23x). In de zuidoosthoek liggen hoge zwarte enkeerdgronden (eenheid zEz21). Grofweg komen de veldpodzolgronden overeen met de grondmorenewelvingen van de geomorfologische kaart en komen de enkeerdgronden overeen met de dekzandrug met oud bouwlanddek.

¹ Geomorfologische Kaart van Nederland, geraadpleegd via ARCHIS 2

² Stiboka, 1978. Bodemkaart van Nederland deel 17 West Emmen, schaal 1:50.000, Wageningen.

3 Archeologie en Cultuurhistorie

3.1 Historische, huidige en toekomstige situatie

Op historische kaarten is Spier een dorpje aan de noordrand van de es. Ten noorden van het dorp worden natte, moerassige gebieden aangegeven. Waarschijnlijk zijn het slecht afwaterende gronden, vanwege de aanwezigheid van keileem dicht aan de oppervlakte. Nieuwe infrastructuur, met name de A28, heeft de aanblik van het dorp grondig veranderd. Het westelijk deel van het dorp heeft letterlijk plaats moeten maken voor de snelweg.

Op dit moment ligt het plangebied vlak langs de snelweg A28. De bodem is in gebruik als gras- en akkerland. Er staan enkele woningen binnen het plangebied.

In de toekomst zal een geluidswal worden aangelegd. Hiertoe wordt grond opgebracht. Mogelijk wordt in een deel van het gebied een geluidsscherm geplaatst. In het zuidelijk deel van het plangebied zijn tevens woningen gepland.

3.2 Bewoningsgeschiedenis

Het plangebied is relatief hooggelegen in de omgeving. Deze hoger gelegen zandgronden zijn gunstige plaatsen voor bewoning, waar in de Steentijd vanaf het laat-Paleolithicum, jagers-verzamelaars rondtrokken en hun tijdelijke jachtkampjes opsloegen op dekzandruggen en –koppen. Vanaf de laat-Romeinse Tijd is er in de omgeving van het plangebied meer blijvende bewoning geweest, bij Wijster. De meeste nederzettingen in de omgeving zijn in de Middeleeuwen gesticht.

De heidevelden in de omgeving van de nederzettingen waren tot het midden van de 19^e eeuw gemeenschappelijk bezit. Daarna werden de velden verdeeld onder rechthebbenden. De wegen bestonden in de 19^e eeuw uit zandpaden. Het plangebied ligt langs de A28, deze snelweg is in jaren '70 van de twintigste eeuw aangelegd.

Tabel 3.1 Overzicht van archeologische perioden³

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

³ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van:

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 1996. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, I: Laat-Paleolithicum. In: *Palaeohistoria* 37/38 (1995-1996), pp. 71-125.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2000. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, II: Mesolithicum. In: *Palaeohistoria* 39/40 (1997-1998), pp. 99-164.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2002. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, III: Neolithicum. In: *Palaeohistoria* 41/42 (1999-2000), pp. 99-164.

3.3 AMK

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de betreffende provincie en gemeentelijk archeologen ontwikkeld.

In het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. In de directe omgeving van het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd (zie Bijlage 2).

3.4 Archis2

In Archis2 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. In het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. In de directe omgeving, binnen een straal van 200 m, is één waarneming geregistreerd (zie Bijlage 2). De waarneming met nummer 12179 betreft de vondst van twee stenen bijlen die dateert uit het Neolithicum tot en met de Bronstijd.

3.5 IKAW

De IKAW geeft voor heel Nederland de trefkans aan op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, middelhoge, lage en zeer lage trefkans. De kaart is voornamelijk gebaseerd op de bodemkaart. Volgens de IKAW heeft het plangebied een middelhoge tot hoge trefkans op het aantreffen van archeologische resten.

3.6 Bouw- en cultuurhistorie

Ondergrondse bouwhistorische waarden kunnen aangetast worden bij de sloop van bouwwerken, de bouw van kelders of souterrains, de vervanging van vloeren, het aanbrengen van nutsvoorzieningen en bij funderingsonderzoek in het kader van restauraties van gebouwde monumenten. Op een dergelijke locatie, dienen deze bouwhistorische waarden gedocumenteerd en zo mogelijk veiliggesteld te worden. Archeologische resten/sporen, ouder dan vijftig jaar die de restanten zijn van gebouwen, waarvan een huidige variant of (directe) opvolger er vandaag de dag nog staat, zijn te beschouwen als ondergrondse bouwhistorische resten.

Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie heeft alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart. Via deze kaart zijn cultuurhistorische waarden eenvoudig per gebied te bekijken. Het raadplegen van KICH heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd. In het dorp Spier zijn enkele monumentale objecten aangegeven in KICH, maar deze worden niet bedreigd door de geplande ontwikkeling.

4 Archeologische verwachting

4.1 Algemeen

In het verleden was de mens sterk afhankelijk van de mogelijkheden die het landschap bood voor het ontplooiën van zijn (economische) activiteiten dan tegenwoordig. Men was minder in staat het landschap aan te passen aan zijn wensen, zoals nu het geval is. De keuze van mensen om zich op een bepaalde locatie te vestigen was voor een belangrijk deel afhankelijk van de lokale landschappelijke omstandigheden. De factoren die bij deze keuze een rol hebben gespeeld noemen we locatiefactoren. Hierbij moet worden gedacht aan hoge, droge delen van het landschap voor bewoning, vruchtbare gronden voor akkerbouw, de beschikking over water, bouwmaterialen, natuurlijke voedselbronnen, enzovoort. Niet al deze factoren kunnen bij onderhavig onderzoek in beeld worden gebracht. Getracht is, door te focussen op geomorfologische en bodemkundige gegevens, de potentiële nederzittingslocaties in kaart te brengen. Daarnaast zijn de bekende archeologische gegevens uit de omgeving geïnventariseerd en die gegevens zijn ook meegenomen bij het toekennen van een archeologische verwachting van het plangebied.

4.2 Archeologische verwachting

Op basis van de bodemkundige en geomorfologische gegevens ligt het plangebied relatief hooggelegen in het landschap. Gedeeltelijk wordt hoog in het profiel keileem aangetroffen, waardoor de afwatering van het gebied slecht is en er in het verleden een moerassige situatie is ontstaan. Het zuidelijk deel van het plangebied ligt op de es van Spier. Van oudsher zijn deze locaties gunstig voor akkerbouw. Op eslocaties worden tijdens opgravingen doorgaans veel archeologische resten aangetroffen.

Op basis van bovenstaande gegevens heeft het plangebied een hoge archeologische verwachting. Er kunnen in de top van het dekzand nederzittingsresten en losse vondsten worden aangetroffen vanaf het Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd.

4.3 Specificatie archeologische verwachting per periode

Paleolithicum en Mesolithicum

In het Paleolithicum en Mesolithicum werd het gebied mogelijk bezocht door nomadische jagers/verzamelaars. Deze trokken door het gebied en sloegen tijdelijke kampen op. Archeologische indicatoren uit deze periode bestaan uit verbrande of bewerkte vuurstenen afslagen, houtskool en sporen van haarden.

Neolithicum, Bronstijd en IJzertijd

Vanaf het Neolithicum gingen mensen op vaste plaatsen wonen waar ze nederzettingen bouwden. Verder deed men vanaf deze periode aan akkerbouw en veeteelt. Archeologische indicatoren uit het Neolithicum, de Bronstijd en de IJzertijd kunnen onder andere bestaan uit sporen (paalkuilen, waterputten, greppels), huttenleem, houtskool en voor de betreffende periode kenmerkend aardewerk.

Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

Archeologische indicatoren uit de periode Romeinse Tijd tot Nieuwe Tijd kunnen bestaan uit onder andere sporen (paalkuilen, waterputten, greppels, afvalkuilen), funderingsresten, aardewerk, houtskool, metaal, glas en bot.

5 Evaluatie

5.1 Conclusies en samenvatting

In opdracht van de gemeente Midden-Drenthe heeft Grontmij een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de locatie geluidswal Spier. Het onderzoek heeft bestaan uit een bureauonderzoek en de rapportage hierover.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft. Er kunnen archeologische resten verwacht worden die dateren vanaf het Late Paleolithicum.

5.2 Advies

Indien tijdens de aanleg van de geluidswal en bouw van woningen graafwerkzaamheden worden uitgevoerd die dieper gaan dan 0,3 m, dient voorafgaand aan de werkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden. Dit onderzoek zal bestaan uit het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen. Het ophogen van het plangebied ten behoeve van de geluidswal kan zonder archeologisch voorbehoud uitgevoerd worden. Hiervoor is dus geen vervolgonderzoek noodzakelijk.

Er zijn voor de aanleg van de geluidswal geen consequenties voor cultuurhistorische waarden.

Er wordt geadviseerd met betrekking tot de resultaten van het onderzoek en deze aanbeveling contact op te nemen met de bevoegde overheid.

Bijlage 1

Locatie plangebied

Projectnummer	Datum	Bijlage	Formaat	GAR-nummer	CIS-code	Getekend	Controle	Akkoord	Schaal
307952	14-07-11	1	A4	1081	47443	LS	YB	JJH	1:25.000

Project

Archeologisch onderzoek geluidswal Spier

Opdrachtgever

Gemeente Midden-Drenthe

Onderdeel

Locatie plangebied

Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67

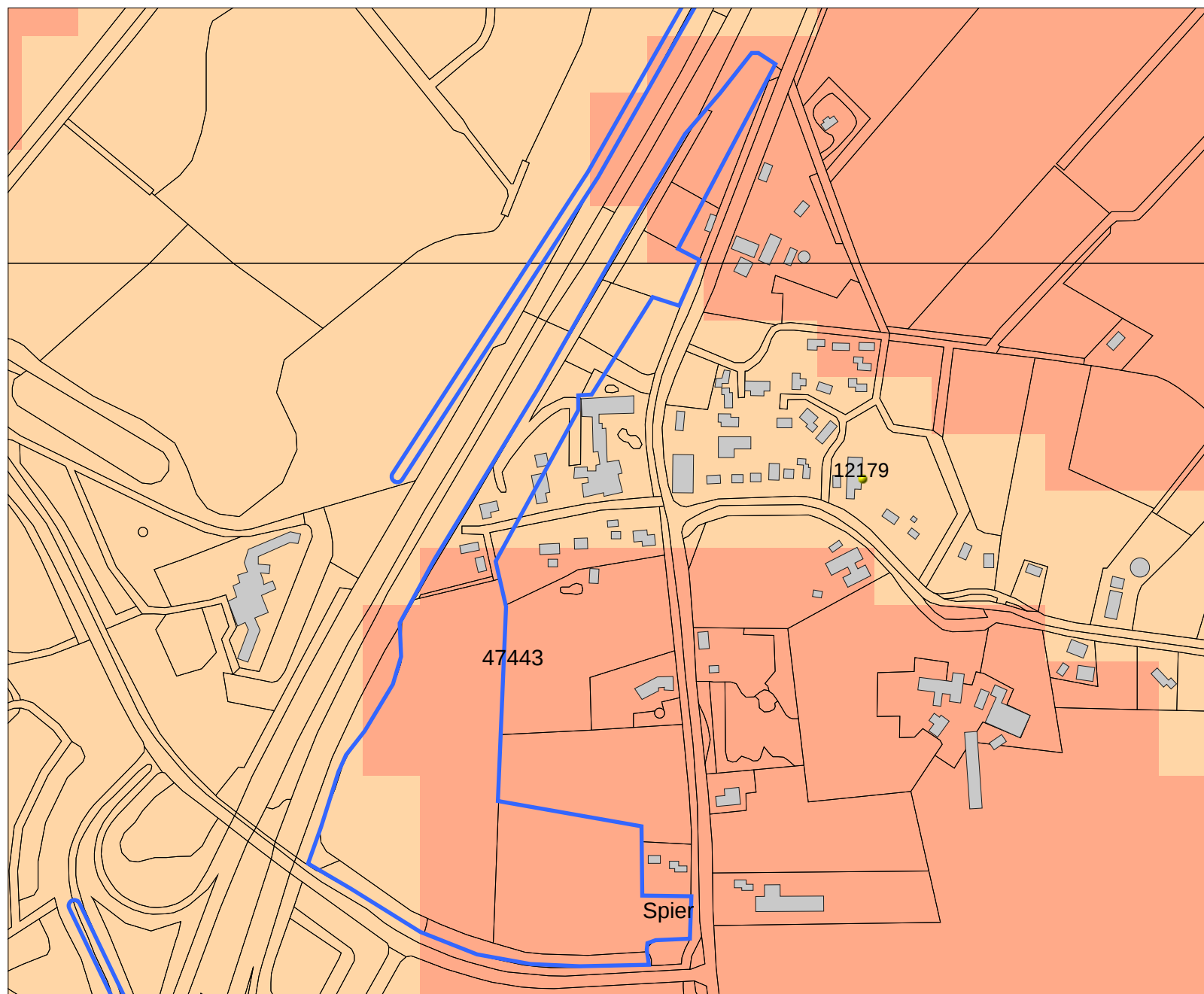

planning connecting
respecting
the future

bron:

Bijlage 2

Archeologische basiskaart

Legenda

- ONDERZOEKSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- HUIZEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

Schaal 1:5000

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

www.grontmij.nl

Wij ontwerpen en realiseren **plannen** voor de **toekomst**, door mensen en partijen in regio's bij elkaar te brengen en met elkaar te **verbinden**, met **respect** voor onze leefomgeving, onze klanten en elkaar.